

## ОБРАДА ОБАВЕШТАЈНИХ ПОДАТАКА

Слушајући извештај неког обавештајног органа о непријатељу често заборављамо да је он резултат непрекидног, систематског и педантног проучавања свих запажања о непријатељу, о ономе „шта се налази са оне стране брега“, и да се саставља на основу студије података добивених из свих расположивих извора.

Ретко се догађа да се неки податак о непријатељу може одмах употребити онакав какав је добијен; он се може употребити тек после свестраног и савесног проучавања, тј. после обраде. Због тога неке обавештајне службе за необрађене и обрађене податке имају и различите називе (на пример америчка обавештајна служба има називе: податак и војно-обавештајни податак, совјетска данње и сведение, стара југословенска: податак и обавештење, итд.). На два примера из нашег Народноослободилачког рата покажемо разлику између необрађеног и обрађеног обавештајног податка (обавештења).

Средином 1944 године наша 26 дивизија, која се налазила на о. Вису, извршила је напад на о. Брач. Штаб дивизије имао је обавештења да се на о. Брачу налазе два батаљона 738 пука 118 немачке пешадиске дивизије, а на Пељешцу и о. Корчули 750 пук ове дивизије. Један батаљон 738 пука и извиђачки батаљон 118 дивизије налазили су се на обали од Омиша до Подгоре.

После напада 26 дивизије на о. Брач и њеног повлачења на о. Вис, Штаб дивизије је добио податак од теренске обавештајне службе да је на о. Брач стигло око 6.000 Немаца са обале. Међутим, Обавештајни отсек дивизије донео је закључак да је податак о доласку тих 6.000 немачких војника на о. Брач нетачан и да су Немци могли пребацити на о. Брач једино извиђачки батаљон 118 дивизије, што се касније и потврдило.

Крајем 1944 године наше јединице ослободиле су Ливно, извршиле два неуспешна напада на Дувно, ослободиле Имотски, избиле на комуникацију Широки Бријег — Дувно и блокирале непријатељски гарнизон у Дувну. Према добијеним подацима непријатељ се спремао да изврши напад од Широког Бријега са циљем да се пробије до Дувна и да заједно са тамошњим јединицама нападне наше јединице. Међутим, у борбама са непријатељем који је наступао из Широког Бријега наше јединице су заробиле неколико непријатељ-



ских војника који су изјавили да су добили суву храну за три дана и да су им коморе остале у Широком Бријегу. Тако су тек на основу овог новог податка наши обавештајни органи закључили да непријатељ намерава да ослободи и блокирани гарнизон у Дувну.

Као што се види из овог примера, податак — издата сува храна за три дана — био је ситан, такорећи безначајан, а обавештење које је добивено из овог податка, наиме, да непријатељ само намерава да ослободи гарнизон у Дувну, било је од одлучујућег значаја за дејство наших јединица.

Подаци пристижу из разних извора и на разне начине: осматрањем (са земље и из ваздуха), борбом, дејством извиђачких јединица у непријатељској позадини, дејством партизана или преко теренске обавештајне мреже, прислушкивањем (телефоном или радиом), авиофотографисањем, радиогониометрисањем, изјавама заробљеника, изучавањем заплених докумената, проучавањем штампе непријатеља, итд., итд.

У највише случајева ови разноврсни извори не дају истоветну слику о некој непријатељској јединици или било ком проблему код непријатеља који нас у конкретној ситуацији интересује. Напротив, они често дају сасвим противречне податке, тако да од умешности обавештајних органа зависи да ли ће из масе података успети да извуку оне који су битни, да одвоје оне који су вероватни од оних који су мање вероватни, да у једном случају оцене који извор даје тачне податке, а који неистините и обрнуто.

Према томе, поставља се питање: како обавештајни орган неке јединице треба да користи ту масу података из разних извора, да би за најкраће могуће време добио што веродостојнија обавештења о непријатељу, по којима би команда могла благовремено да доноси потребне одлуке?

Иако се не може дати неки рецепт или шаблон по коме би увек требало радити и који би одговарао свакој ситуацији, ипак треба имати у виду да процес обраде обавештајних података најчешће има три фазе: 1) разврставање обавештајних података, 2) проучавање обавештајних података и 3) доношење закључака.

Кад обавештајни орган прими неки податак, он ће одмах имати да одговори на неколико основних питања, као например, на који се отсек фронта или на који се непријатељски објекат односи тај податак, да ли даје одговор на неко питање из обавештајног плана, да ли је тај податак потпун, тј. да ли се из њега види: ко и шта јавља, место на коме се и када догађај одиграо, да ли је податак дат на основу личног виђења, или по чувењу или сазнању из извештаја других, итд.

Већ ово прво решетање обавештајних података кроз најгрубље решето даће обавештајном органу могућност да одреди да ли је податак важан за његов штаб, за штаб претпостављене или нижих инстанци, или за суседе и да ли има тренутну важност или ће важити тек касније, као и да ли је већ изгубио сваку вредност.



Обрада података врши се у свима командама. Ни у једном степењу командовања подаци се не смеју само регистровати и даље експедовати, већ их свака команда мора обрађивати (у нижим командама, у којима нема обавештајних органа, обраду ће вршити сам штаб). Међутим, јасно је да ће обавештајни орган вршити обраду само оних података који говоре о питањима која интересују његову команду, док ће остале, ако до њих дође — што се често дешава — упућивати командама које су за њих заинтересоване. У пролеће 1945 године, пред операције за коначно ослобођење наше земље, неке јединице VI славонског корпуса убиле су из заседе једног немачког официра и код њега нашле списак већег броја немачких јединица које су се у то време налазиле у Југославији. Наравно, списак је одмах достављен нашим највишим штабовима, који су га искористили.

Често пута неки врло важан податак потпуно изгуби своју вредност зато што стигне сувише касно или нема ону вредност коју би имао да је стигао благовремено. Тако, на пример, марта 1945 године, заробљеници из 297 немачке дивизије (на сектору Доњи Михољца) изјавили су да је 19 јануара 1945 године генерал-пуковник фон Лер, командант армиске групе „Е“, у Сарајеву извршио смотру њихове јединице и да су га поново видели ноћу 21/22 јануара при прелазу моста из Босанског за Славонски Брод, јер је њихова колона била заустављена док су прошли фон Лер и његова пратња. Очигледно је да овај важан податак, који је добивен равно два месеца после пребацивања штаба фон Лера из Босне у Славонију, у то време није претстављао ону вредност коју би он иначе имао да је био добивен 1½ месец дана раније.

Према томе, да би обавештајни орган избегао да обрађује све и свашта, тј. да би обрађивао само оно што га у конкретnoj ситуацији интересује, он треба претходно да установи који податак тренутно има или ће тек доцније имати утицаја на дејство његове команде. Ако би другачије поступао, обавештајни орган би се толико уплео и изгубио у маси података које свакодневно прима, тако да не би могао одговорити своме задатку. Разврставање података се уствари састоји у томе да се установи да ли неки податак има важности за сопствени штаб (или како неки кажу да се установи обавештајна вредност податка), затим да ли је тај податак благовремен (тренутно важан, важан касније, изгубио сваку важност) и потпун (ко јавља, о чему, где се и када се то догодило, под којим условима се дошло до тог податка) и, најзад, да се изврше извесне претходне радње с податком да би се могло прећи на следећу фазу обраде — на проучавање податка.

Пре проучавања треба податак прво унети на радну карту (ако је то могуће), или у обавештајни дневник или било који други обавештајно-евиденциони докуменат.

У проучавању податка обавештајни орган, поред осталог, мора да оцени извор из кога је податак добијен и да тај податак упореди са осталим подацима. Овој оцени извора из кога потиче податак мора се приступити врло озбиљно, јер би била илузорна свака



даља обрада ако је извор неправилно оцењен, а тиме би било узалудно и свако даље размишљање. Зато није чудо што неке обавештајне службе при обради податка на прво место стављају оцену извора и што обраду и почињу управо с оценом извора. Међутим, често се поставља питање да ли је потребно ценити извор и вршити све даље манипулације са податком, ако тај податак нема интереса за сопствену команду, или је целисходније најпре издвојити оно што команду интересује, па тек онда приступити оцени извора.

При процени извора, ако смо у улози обавештајног органа, најчешће ћемо поставити питања: да ли смо се раније сретали с тим извором и какве утиске, односно каква искуства имамо о његовој вредности, или се сада први пут срећемо с тим извором, као и то да ли се тај податак заиста могао добити с обзиром на услове у времену његовог добијања, наиме, с обзиром на употребљена средства, видљивост, даљину, итд.?

Већ при самој оцени извора често се долази до закључка да је податак сумњиве вредности или лажан, али се из оцене извора најчешће још не може добити одговор о томе шта значи тај податак и каква је његова права вредност. Међутим, има и таквих извора у чију се веродостојност не може сумњати, као што су, на пример, фотоснимци, ухваћени радиоизвештаји, радиогониометрисањем установљене радиостанице непријатеља, итд. Но, и поред тога што су ови извори веродостојни, ипак то не значи да тиме престаје даља обрада оних података које они дају. Ако, на пример, неки фотоснимак показује да на некој коти постоје непријатељски ровови, ипак се из самог снимка не може тачно установити да ли су то прави или лажни ровови. То се мора утврдити другим путем. Или, на пример, радиостаница велике моћи из места М престала је да ради, а почела је рад радиостаница исте моћи у месту Н. Да ли је дошло до промена командног места штаба из М у Н не би се могло тврдити само на основу ових података. Ако је авијација приметила да, на пример, дуж пруге А—Б саобраћа већи број возова натоварених људством, артиљеријом и тенковима, онда обавештајни орган мора овај податак најпре узети у разматрање и тек после упоређења с другим подацима донети закључак о чему се ради. Ако би донео закључак само на основу тога што је тај податак добијен из једног врло веродостојног извора, као што је авијација, могао би се преварити, јер то може бити и лажно прегруписавање трупа.

Услови под којима се дошло до неког податка такође играју битну улогу при процени. Једна је ствар ако је непријатељски документ нађен, а друга ако је заробљен у борби. Изјава коју је дао непријатељски војник одмах после заробљавања (док је још под утиском протекле борбе) мора се другачије посматрати од изјаве дате неколико сати после заробљавања (кад је имао прилике да се среди и потсети на сва правила која је учио и на обавезе како се треба држати ако падне у заробљеништво).

При процени извора често се поставља питање и да ли је лице које даје податак могло да сазна оно што изјављује, јер је изјава



војника обично мање вредности од изјаве коју би дао официр. Али, треба имати у виду и то да ће војник често дати боље податке од официра, на пример, о стању исхране и морала у непријатељској војсци, зато што он не зна стварну вредност такве изјаве за наше командовање.

Нарочито се мора бити опрезан при процени извора ако податак долази од теренске (агентурне) обавештајне службе. Људи који тамо раде налазе се непрекидно на непријатељској територији, тј. у средини коју непријатељ контролише. Зато често постоје и могућности да непријатељ на својој територији протура лажне гласине с циљем да оне дођу до тих људи, да би ови погрешно обавештавали своје команде. Сем тога, могуће је да непријатељ зароби средства везе којима су се служили повереници да преко тих канала сервира оно што њему најбоље одговара. Оцена података из извора теренске обавештајне службе је утолико тежа што је она често једино средство које служи да се установи одакле је, када и у који рејон стигла нека непријатељска јединица, њен састав, назив, итд.

После оцене извора приступа се упоређивању новог податка са ранијим подацима о тој непријатељској јединици, или о истом објекту непријатеља, с циљем да се установи да ли и у чему тај податак потврђује раније податке или је супротан у целини или делимично ранијим подацима. Ако се утврди да је потпуно супротан ранијим подацима, онда тај податак треба посебно упоредити са оним подацима за које је раније сигурно утврђено да су тачни.

У билтену за новембар 1944 године Обавештајно одељење Врховног штаба је на основу тада расположивих података претпоставило да је 11 немачка авијациско-пољска дивизија напустила нашу земљу. Међутим, у јануару 1945 године извиђачи наше 51 дивизије су успели да се из Барање, под врло тешким условима, пребаце преко Драве у Славонију и да у рејону Валпова ухвате два непријатељска војника из 21 ловачког пука 11 дивизије. То значи да је овај податак био у супротности са ранијим закључцима о одласку ове дивизије из наше земље. Он је оцењен као тачан, а касније су нови заробљеници потврдили присуство ове дивизије у нашој земљи, где је остала све до свог уништења априла и маја 1945 године.

Према томе, тек после упоређивања података обавештајни органи могу рећи да ли је неки податак тачан, вероватан, сумњив или лажан. А таква оцена даје му могућност да команди поднесе одређена обавештења. Међутим, команди ће се врло често моћи да изнесу само извесне претпоставке о непријатељу, његовим могућностима, итд. То ће обично бити онда када расположиви подаци не дају могућност (а ни право) да се нешто сигурно тврди, иако ти подаци показују да је до неких промена код непријатеља морало доћи. Тако, на пример, ако је јуче запажен један непријатељски митраљез на к 490, а данас је такође уочен један митраљез на 50 метара источно од раније осматреног митраљеза, онда ће се код обавештајног органа одмах појавити две претпоставке, на име, да је то исти митраљез само је променио свој ВП или да су то два митраљеза. Према томе, та-



чан одговор може дати даље извиђање. Или, ако је, на пример, јуче установљено да се 10 непријатељска пешадиска дивизија налазила на фронту од 15 км, да је десно од ње била 11, а лево 12 дивизија, да је данас запажено да се фронт 11 дивизије померио улево за 5 км, а 12 дивизија удесно за 5 км и да је остало још 5 км фронта на коме није ништа установљено, онда се могу појавити две претпоставке: да се 10 дивизија сада груписала на фронту од 5 км (а то значи да се вероватно припрема за напад) или да је 10 дивизија повучена с фронта и да су њен фронт преузеле 11 и 12 дивизија. Ако се касније потврди прва могућност, онда се самим тим негира друга, и обрнуто.

Наравно, пре но што изнесе ма какве претпоставке својој команди, обавештајни орган мора претходно добро да оцени сва обавештења о непријатељу којима у том тренутку располаже. Али, иако тај орган има право да у извесним моментима не да одређени закључак о непријатељу, већ само неке претпоставке, то ипак не значи да он треба да чека неки службени акт из непријатељске штапске канцеларије, па да донесе своје коначне закључке. Он мора имати довољно смелости при доношењу закључака о непријатељу.

### *Мала војна библиотека*

Војноиздавачког завода „Војно дело“

*припрема следећа издана:*

*Рад и организација позадине ратних јединица*  
од групе наставника ВВА ЈНА

*Искрана, ватре и осветљење*  
од потпуковника Вукашина Илића

*Артиљерија у савременом боју*  
од групе наставника ВВА ЈНА

Сва ова дела ће врло добро послужити свима официцима који се припремају за претстојеће испите.

Војне поште и појединци требало би да јаве колики им је број књига пошребан да би „Војно дело“ могло да одреди шираж. Новац не треба слаћи.